

AZ EMBERI MÉLTÓSÁGHOZ VALÓ JOG, MINT AZ EGÉSZSÉGHEZ VALÓ JOG ALAPJA*

ZAKARIÁS Kinga
egyetemi docens (PPKE JÁK)

1. Bevezetés

Az emberi méltóság nem csupán egy az emberi jogok közül, hanem a többi emberi jog kiinduló pontjául is szolgál. Az emberi méltóság emberi jogok rendszerét megalapozó szerepe abban is megnyilvánul, hogy minden emberi jognak van egy emberi méltóság magja, amely abszolút módon érvényesül.¹

Ebből kiindulva jelen tanulmányban azt vizsgálom, hogyan alapozza meg az emberi méltósághoz való jog az egészséghez való jog tartalmát a nemzetközi dokumentumokban, különösen az „Emberi Jogok Nemzetközi Törvényében”, amely az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatából és az Egyezségokmányokból (Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya [PPJNE], Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya [GSZKJNE]) áll,² valamint az Alaptörvényben. Abból indulok ki, hogy az emberi méltóság jelöli ki az egészséghez való jog lényeges tartalmát, de a védelmi köre annál szélesebb: abba beletartoznak a szükségesség-arányosság elve alapján korlátozható magatartások is. Ennek alátámasztására először bemutatom az emberi méltóság szabályozását a nemzetközi dokumentumokban és a nemzeti alkotmányban, rámutatva az emberi méltóság tartalmi elemeire, majd az egészséghez való jog szabályozását és tartalmát mutatom be. Végül javas-

* A kézirat az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében jött létre.

¹ ZAKARIÁS Kinga: Az emberi méltósághoz való jog. In: JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjogi rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/az-emberi-meltosaghoz-valo-jog> (2018); ZAKARIÁS Kinga: *Az emberi méltósághoz való alapjog. Összehasonlító jogi elemzés a német és magyar alkotmánybíróági gyakorlat tükrében*. Budapest, Pázmány Press, 2019. 177–188.

² LAMM Vanda: Egyezségokmányok. In: LAMM Vanda (szerk.): *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest, HVG-ORAC, 2018. 117.

latot teszek az Alaptörvény értelmezéséhez kapcsolódó alkotmánybíróági gyakorlat továbbfejlesztésére.

2. Az emberi méltóság a nemzetközi dokumentumokban és a nemzeti alkotmányokban

Az Egyesült Nemzetek Alapokmányának preambulumaival veszi kezdetét az emberi méltóság feltétlen érvényesülést kívánó elvként rögzítése, amely már itt az emberi jogokkal szoros összefüggésben jelent meg. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának (EJENY) preambuluma abból indul ki, hogy „az emberiség családja minden egyes tagja méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése alkotja a szabadság, az igazság és a béke alapját a világon”, ezért az 1. cikkében az emberi méltóság egyenlő védelmét biztosítja: „Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van.” A 22. cikkében pedig összekapcsolja az emberi méltóságot a személyiség szabadon való kifejlődéséhez szükséges gazdasági, szociális és kulturális jogokkal. Az Egyezségokmányok a preambulumaikban elsőként juttatták kifejezésre, hogy az emberi méltóság az emberi jogok alapja azzal, hogy „az emberi közösség valamennyi tagja veleszületett méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak az elismerése” mellett kimondták: „ezek a jogok az emberi lény veleszületett méltóságából erednek”.

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEE) nem említi ugyan kifejezetten az emberi méltósághoz való jogot, annak meghatározott magatartásokkal szembeni védelmét azonban biztosítja (3. cikk kínzás tilalma, 4. cikk rabszolgaság és kényszerszolgálat tilalma, Tizenharmadik kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikk a halálbüntetés eltörlése). Az EJEE 8. cikkében biztosított magán- és családi élet tisztelgetben tartásához való jog is összefügg az emberi méltóság védelmével. Az Európai Unió Alapjogi Chartájának (a továbbiakban: Alapjogi Charta) bevezetője deklarálja, hogy „az Unió az emberi méltóság, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás oszthatatlan és egyetemes értékein alapul”. Az Alapjogi Charta „Méltóság” címet viselő első fejezetének 1. cikke – az európai alkotmányokra nagy hatást gyakorló német Alaptörvény 1. cikk (1) bekezdésével megegyezően – deklarálja az emberi méltóság sérthetetlenségét és egyúttal kimondja, hogy tisztelgetben kell tartani és védelmezni kell. Ugyanakkor az Alapjogi Charta modern és átfogó alapjogi katalógusa az emberi méltóság sérelme nemzetközi jogi dokumentumokból ismert eseteinek tilalma mellett reagál a legújabb kihívásokra is az orvostudomány és a biológia területén [például az emberi lények szaporítási célú klónozásának tilalma 3. cikk (2) bekezdés d) pont].

Tehát a nemzetközi dokumentumokban az emberi méltóság központi értéként, a méltóság tisztelete pedig jogelvként jelenik meg, a jogegyenlőséggel, a személyiség szabad kibontakoztatásával és a szociális jogokkal is összekapcsolva.

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: régi Alkotmány) 54. §-a az emberi méltósághoz való jogot az élethez való joggal együtt alapjogként szabályozta. Az Alaptörvény pedig már a preambulumban kifejezi elkötelezettségét az emberi méltóság tisztelete mellett: „Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság.” A „Szabadság és felelősség” című első fejezet II. cikke az alapjogi katalógus élén tartalmazza az emberi méltósághoz való jogot, amely két megfogalma-

zásban is megjelenik: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz [...]”

Az emberi méltósághoz való jog jogi természete és védelmi köre a nemzetközi dokumentumokban és nemzeti alkotmányokban való megszövegezése (rendszerint nem jogként tételezik) és a fogalom absztraktsága miatt vitatott. Az alapjogok rendszerében betöltött szerepét illetően azonban egyetértés mutatkozik abban, hogy az emberi méltóság az emberi jogok alapja.³

A jog által védett érték a minden emberben benne rejlő önérték. Az ember fogalma és az önérték mibenléte azonban vitatott. Az emberfogalom háromféle megközelítése ismert: a biológiai, az erkölcsi és a jogi. A biológiai emberfogalom abból indul ki, hogy ember minden egyed, mely genetikai értelemben a *homo sapiens*-hez tartozik.⁴ Az ember erkölcsi fogalma az autonóm viszonyulásra képes személyt illeti meg, aki a morális közösség tagjaként erkölcsi ítéletet alkot élethelyzetéről és ehhez igazítja a magatartását.⁵ Ez a fogalom szűkebb a biológiai emberfogalomnál, mivel megköveteli a személyt alkotó tulajdonságok minimumát. A magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában megjelenő jogi emberfogalom a jogalanyok elvont egyenlőségét jelenti, ezen túlmenően azonban tartalmilag nem meghatározott.⁶ Az önérték fogalmára vonatkozó felfogások egyetértenek abban, hogy az az ember járulékos tulajdonsága. A kétféle emberfogalomból azonban eltérő következtetések adódnak az önérték mibenlétét illetően. A biológiai emberfogalomból az következik, hogy az egyéni önrendelkezés potenciális képességének megőrzése a védelem tárgya. Az erkölcsi emberfogalomból pedig az, hogy az egyéni önrendelkezésnek a morális közösségben való kibontakoztatása a jog által védett érték. A kétféle felfogás keveredik a joggyakorlatban, ezért az emberi méltósághoz való jog két formában jelenik meg: egyrészt tágabb értelemben a személyiség fejlődését védő relatív jogként (általános személyiségi jogként), másrészt szűkebb

³ Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) kiemelte, hogy „[a]z EJEE valódi értelmében az emberi méltóság és az emberi szabadság tisztelete.” *Pretty v. the United Kingdom*, no. 2346/02, § 65, ECHR 2002-III. Az Európai Konvent elnökségének az Alapjogi Charta szövegéhez fűzött magyarázata kettős jelleget tulajdonít az emberi méltóságnak: „az emberi méltóság nem csupán egy az alapjogok közül, de a többi alapjog kiinduló pontjával is szolgál. [...] egyetlen, a Chartában megállapított jog sem gyakorolható úgy, hogy az mások emberi méltóságát sértene, továbbá az emberi méltóság az e Chartában megállapított jogok lényeges tartalmának része. Ezért akkor is tiszteletben kell tartani, ha az adott jog maga korlátozott terjedelmű.” Az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: EUB) is kimondta: „Az Európai Unió Bíróságának kötelessége az intézmények jogi aktusai közösségi jog általános alapelveivel való összhangjának vizsgálata során az emberi méltósághoz és a személyi sérthetetlenséghez való jog biztosítása.” Holland Királyság kontra Parlament és Tanács, C-377/98, C:2001:523, 70. pont.

⁴ Erre példa a német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlata. A testület az első abortuszhatározatban az emberi méltósághoz való jog jogosultjának meghatározásakor egyértelműen a biológiai ember fogalomból indult, amikor kimondta: „Ahol emberi élet van, azt megilleti az emberi méltóság; annak nincs jelentősége, hogy hordozója tudatában van-e méltóságának vagy ő maga meg tudja-e óvni. A kezdetektől az emberi létben benne foglalt potenciális képességek elegendők az emberi méltóság megalapozására.” BVerfGE 39, 1 (41).

⁵ Kis János: *Az abortuszról. Érvek és ellenérvek*. Budapest, Cserépfalvi, 1992. 110–111.

⁶ 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 257, 270.

értelemben az emberi lét alapvető feltételeit védő, az alapjogi rendszert megalapozó abszolút jogként.

A szűkebb értelemben vett emberi méltósághoz való jog abszolút jog. Az EJEE 3. és 4. cikke – ellentétben annak a szabadságjogokat deklaráló többi cikkével – nem ismer az állam oldalán kivételeket, amely esetén a tilalmak alól felmentést kaphatna. Az emberi méltósághoz való jog az alkotmányok emberi méltóság-klauzulái értelmében is érinthetetlen, azaz a jog korlátozása egyúttal annak megsértését jelenti.

A szakirodalom az emberi méltósághoz való jog tartalmát olyan szférák azonosítása révén határozza meg, amelyekben az emberi méltóság – az alapjogok rendszerét megalapozó funkciója révén – az alapjogok lényeges tartalmaként különösképpen megnyilvánul. Egyetértés van abban, hogy az emberi méltósághoz való jog biztosítja az egyén testi-lelki integritását, a szellemi-erkölcsi személyiség identitását, az emberek jogegyenlőségét és a megélhetéshez szükséges létminimumot. Az emberi méltósághoz való jog tartalma tehát résztartalmakból áll, amelyek az alkotmánybíróági gyakorlatban bontakoznak ki.

Az emberi méltósághoz való jog egyik kiemelkedő garanciája az egyén testi-lelki integritásának védelme. Az emberi méltósághoz való jog az élethez és testi épséghez való joggal (az élethez való jog) együtt biztosítja az ember mint a test, a lélek és szellem egységének fizikai létét. Az élethez való jog különösen szoros kapcsolatban van az emberi méltósághoz való joggal, mivel az élethez való jog korlátozása az ember létét érinti. Ezért az élethez való jog korlátozása az élethez és az emberi méltósághoz való jog különállását valló dualista felfogás szerint sem igazolható, ha egyúttal sérti az emberi méltósághoz való jogot. Az Alkotmánybíróság a dualista felfogással szemben az emberi élet és az emberi méltóság mint elválaszthatatlan értékek egységéből kiindulva (monista felfogás) az élethez és emberi méltósághoz való jog oszthatatlan és korlátozhatatlan egységét (oszthatatlansági doktrína) dolgozta ki,⁷ azt azonban a későbbi gyakorlatában nem alkalmazta következetesen.⁸

A nemzeti alkotmányok és nemzetközi dokumentumok külön nevesített szabadságjogok révén védik a szellemi-erkölcsi személyiséget is. Különösen szoros a kapcsolat az emberi méltósághoz való jog és a magánszféra védelme között, mivel ez utóbbi képezi az egyén személyisége kibontakoztatásának egyik fő terepét. Ugyanakkor itt jelenik meg a legélesebben az emberi méltóság szűkebb és tágabb fogalma elválasztásának problémája, amely már az egyéni autonómia fogalmában tetten érhető. Az egyéni autonómia az embernek azt a képességét jelenti, hogy a saját életét a saját maga által választott módon élje.⁹ Az emberi méltósághoz való jog magát a minden emberben benne rejlő képességet védi, míg a magánszféra a képesség egyén általi kibontakoztatását a különböző élethelyzetekben.

Az emberi méltósághoz való jog egyúttal az emberek közötti egyenlőség alapját is képezi és a nemzeti alkotmányokban, valamint a nemzetközi dokumentumokban foglalt jogegyenlőségi szabály és a diszkrimináció tilalmának alapjául szolgál. A magyar

⁷ 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88, 93.

⁸ Az oszthatatlansági doktrína kritikáját összefoglalóan ld. ZAKARIÁS (2019) i. m. 331–341.

⁹ Pretty v. The United Kingdom, no. 2346/02, § 62, ECHR 2002-III.

Alkotmánybíróság gyakorlatában az emberi méltósághoz való jog általános jogegyenlőségi klauzula hiányában alapozta meg az egyenlő bánásmód követelményét – az alapjogokon túlmenően – az egész jogrendszerben.¹⁰

Az emberi méltósághoz való jog szoros kapcsolatban áll a szociális jogokkal is és magában foglalja a megélhetési minimum védelmét. A magyar Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jog és a szociális jogállam elvének egymásra vetített értelmezéséből levezette – a létminimum adómentességének garanciája mellett – az állam pozitív kötelezettségét az emberhez méltó létminimum biztosítására.¹¹ Az emberhez méltó létminimum nem korlátozódik a fizikai túlélés minimális feltételeire (élelem, ruházat, szállás, fűtés, higiénia, egészség és hasonlók), hanem kiterjed az emberek közötti kapcsolatok ápolásának lehetőségére és a társadalmi, a kulturális és a politikai életben való minimális részvételle.¹² A magyar Alkotmánybíróság értelmezésében ugyanakkor a szociális biztonsághoz való jog a szociális ellátások összessége által nyújtott olyan megélhetési minimum állam általi biztosítását tartalmazza, amely elengedhetetlen az emberi méltósághoz való jog megvalósulásához.¹³ Így a lakathatáshoz való jog nem vezethető le a megélhetési minimum garانتálásából. Ugyanakkor az állam köteles az emberi lét alapvető feltételeiről – így hajléktalanság esetén az emberi életet közvetlenül fenyegető veszélyhelyzet elhárításához szállásról – gondoskodni.¹⁴ A megélhetéshez szükséges létminimum megállapítása során tehát nem az egyén szubjektív, hanem az emberi minőség megőrzésének objektív megítélése irányadó.

3. Az egészséghez való jog a nemzetközi dokumentumokban és a nemzeti alkotmányokban¹⁵

Az egészséghez való jog nemzetközi dokumentumokba foglalása kezdetben jogilag nem kötelező szabályokban, később pedig nemzetközi szerződésekben történt. Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya – a gazdasági, szociális és kulturális jogok közötti összefüggésre utalva – rögzíti, hogy az Egyesült Nemzetek (a továbbiakban: ENSZ) elő fogja mozdítani a gazdasági, szociális, egészségügyi téren fennálló és ezzel kapcsola-

¹⁰ 61/1992. (XI. 20.) AB határozat, ABH 1992, 280, 281. BERKES Lilla: Egyenlőség. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovat szerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/egyenloseg> (2019). [35]–[38].

¹¹ Az ún. „minimum-határozatok” jelentőségéhez lásd: BALOGH Zsolt – BALOGH BÉKÉSI Nóra: Az állam szociális elkötelezettsége. In: CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*. Budapest, Pázmány Press, 2020, 1160–1163.

¹² BVerfGE 125, 175 (222)

¹³ 32/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 251, 260.

¹⁴ 42/2000. (XI. 8.) AB határozat, ABH 2000, 329, 335.

¹⁵ ZAKARIÁS Kinga: Az egészséghez való jog. In: JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat, rovat szerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András) <http://ijoten.hu/szocikk/az-egeszseghez-valo-jog> (2023). [1]–[12].

tos nemzetközi feladatok megoldását [55. cikk b) pont], szakosított intézmények (57. cikk 1. és 2. pont), valamint a Gazdasági és Szociális Tanács útján (62. cikk 1. pont).¹⁶

Az EJENY pedig az egészségügyi ellátáshoz való jog elismerése jegyében deklarálja mindenkinek a jogát a saját maga és családja egészségének és jólétének biztosítására alkalmas életszínvonalhoz, ideértve az ételmezt, a ruházatot, a lakást, az orvosi ellátást és a szükséges szociális szolgáltatásokat, továbbá a szociális biztonsághoz munkanélküliség, betegség, rokkantság, özvegyesség, öregség esetén, vagy mikor tőle független egyéb körülmények miatt nincsenek megélhetési eszközei (25. cikk 1. pont).

Az ENSZ szakosított intézményei közül az Egészségügyi Világszervezet különösen jelentős tevékenységet fejt ki az egészséghez való jog érvényesítése céljából. Az Egészségügyi Világszervezet Alkotmányának¹⁷ preambulumban meghatározott egészségfogalom, miszerint az „a testi, szellemi és szociális teljes jólétnek állapota és nemcsak betegség vagy fogyatékosság hiányából áll”, mind a mai napig viszonyítási pontként szolgál az egészséghez való jog védelmi körének meghatározása során. Ez a fogalom meghatározás ugyanis az egyén testi-lelki épségét meghatározó körülmények mellett a szociális biztonságot is magában foglalja, azaz mindazokat a körülményeket, amelyek a teljes jólétet biztosítják. Ennek a tágan értelmezett egészségi állapotnak az elérését az Alkotmány preambuluma emberi jogként határozta meg: „az elérhető legjobb egészségi állapot élvezete minden emberi lény alapvető jogainak egyikét alkotja, bármilyen legyen is faja, vallása, politikai nézete, gazdasági vagy társadalmi helyzete”.

A legnagyobb hatású nemzetközi szerződés az egészséghez való jog szempontjából a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (a továbbiakban: GSZKJNE).¹⁸ A GSZKJNE 12. cikk (1) bekezdése rögzíti, hogy „[a]z Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát arra, hogy a testi és lelki egészség elérhető legmagasabb szintjét élvezze.” A 12. cikk (2) bekezdése a „jog teljes megvalósítása érdekében teendő intézkedések”-et sorolja fel.

A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága a 14. sz. Általános Kommentárban részletesen kibontotta a 12. cikk tartalmát. Rögzítette, hogy nem vette át ugyan az Egészségügyi Világszervezet preambulumban foglalt tág fogalmat, ugyanakkor elismeri, hogy az egészséghez való jog magában foglal számos szociális-gazdasági tényezőt, amelyek hozzájárulnak az egészséges életfeltételek kialakításához és kiterjed az egészséget meghatározó olyan tényezőkre mint az élelmiszerbiztonság és táplálkozás, a lakhatás, a biztonságos és iható vízhez való hozzáférés, biztonságos és egészséges munkafeltételek, valamint az egészséges környezet (4. pont). Leszögezte, hogy az egészséghez való jog nem értelmezhető akként, hogy az egyénnek joga van egészségesnek lenni.

¹⁶ 1985-től a Gazdasági és Szociális Tanács létrehozta a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottságát, s ettől kezdve az egyezményekben foglaltak végrehajtásáról szóló jelentéseket ez a testület vizsgálja meg.

¹⁷ Az Egészségügyi Világszervezet Alapokmányának törvénybe iktatásáról szóló 1948. évi XII. törvény hirdette ki.

¹⁸ Magyarországon az 1976. évi 9. törvényerejű rendelet hirdette ki.

Az egészséghez való jog szabadságot és jogosultságokat egyaránt magában foglal. A szabadság magában foglalja az egyénnek a saját egészsége és teste feletti rendelkezési jogát, amelynek része a szexuális és a reprodukciós szabadság, valamint a beavatkozástól való mentesség jogát, azt, hogy senkit ne vessenek alá kínzásnak, ne végezzenek rajta a beleegyezése nélkül orvosi beavatkozást és orvostudományi kutatást. Ezzel szemben a jogosultságok magukban foglalják az egészségvédelem rendszeréhez való jogot, amely egyenlő lehetőséget biztosít az embereknek az egészség elérhető legmagasabb szintű védelmére (I. 8. pont). Az „elérhető legmagasabb szint” figyelembe veszi az egyén egészségi állapotának biológiai, valamint társadalmi-gazdasági meghatározottsága mellett a tagállamok anyagi forrásait (I. 9. pont), ezzel viszonylagossá téve a jog fogalmát. Az egészség elérhető legmagasabb szintjének bizonyos aspektusait nem lehet csupán az állam és az egyén viszonyában értelmezni, az állam nem tudja biztosítani a jó egészséget, és meg sem tudja védeni az egyént a betegség minden lehetséges okától. Következésképpen az egészséghez való jogot úgy kell értelmezni, hogy az azokhoz az intézményekhez, árukhoz, szolgáltatásokhoz való hozzáférés jogát jelenti, amelyek az egészség elérhető legmagasabb szintjéhez szükségesek (I. 9. pont).

Az Oviedói Egyezmény¹⁹ egyrészt tartalmaz az egészségügyi ellátás igénybevételével összefüggő alanyi jogokat [a beleegyezés joga (5. cikk), a tájékoztatáshoz való jog (10. cikk)], másrészt – az egészségügyi szükségleteket és a rendelkezésre álló források figyelembevételével – kötelezi a részes feleket arra, hogy tegyék meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy biztosítsák a megfelelő minőségű egészségügyi ellátáshoz való igazságos hozzáférést (3. cikk).

Az EJEE nem nevesíti sem az egészséghez, sem az egészségügyi ellátáshoz való jogot, ugyanakkor az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) az egészségügyi ellátás terén az állam kötelezettségeit az EJEE 2. cikkében biztosított élethez való jog védelme körében, a testi és lelki épség tiszteletben tartása terén pedig az EJEE 8. cikkében garantált magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog körében érvényesíti.

Az Európai Szociális Karta²⁰ az egészség védelméhez való jog biztosítását írja elő, és a jog tényleges gyakorlásának biztosítása érdekében a részes államok számára általános kötelezettségeket fogalmaz meg, amelyek a betegségek okainak felszámolására, az egészségtudatosságra nevelésre és a prevencióra vonatkoznak (11. cikk). A Karta ehhez kapcsolódóan rendelkezik a társadalombiztosítási jogról, amelynek értelmében a részes államok létrehozhatják vagy fenntartják a társadalombiztosítás rendszerét (12. cikk), illetve önálló jogként deklarálja a szociális és egészségügyi segítségre való jogot, amely szerint a részes államok kötelesek minden rászoruló számára, még a társadalombiztosítással nem rendelkező személyek számára is biztosítani, hogy megfelelő segít-

¹⁹ 2002. évi VI. törvény az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt Egyezménye: Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló Egyezmény, valamint az Egyezménynek az emberi lény klónozásának tilalmáról szóló, Párizsban, 1998. január 12-én kelt Kiegészítő Jegyzőkönyve kihirdetéséről.

²⁰ Torinó, 1961. október 18.; Magyarországon az 1999. évi C. törvény hirdette ki.

ségnyújtásban részesüljenek és betegségük esetén az állapotuknak megfelelő ellátást kapjanak (13. cikk 1. pont). A Karta értelmezését végző Szociális Jogok Európai Bizottsága (a továbbiakban: EGSZB) pedig elfogadta a betegjogokról szóló 2008/C/ 10/18 véleményt (2007), amely nevesíti a közegészségügyi eljárás során biztosítandó jogokat, és ajánlásokat fogalmaz meg ezek érvényesítésére.

Az Alapjogi Charta²¹ nem biztosítja kifejezetten az egészséghez való jogot, tartalmaz azonban egészségügyi tárgyú rendelkezéseket. Az Alapjogi Charta kimondja, hogy mindenkinek joga van a testi és szellemi sérthetetlenséghez, amiből az orvostudomány és biológia területén – az általános tilalmak mellett –²² konkrét jogosultság is következik: az érintett személy szabad és tájékoztatáson alapuló beleegyezése a törvényben megállapított eljárásoknak megfelelően [3. cikk (2) bekezdés a) pontja].

Az Alapjogi Charta rendelkezik ugyan az egészségvédelemről is, de csupán azt mondja ki, hogy „a nemzeti jogszabályokban és gyakorlatban megállapított feltételek mellett mindenkinek joga van megelőző egészségügyi ellátás igénybevételéhez, továbbá orvosi kezeléshez” (35. cikk). Ezzel a védelem tárgyát képező ellátások tartalmának alakítását a tagállami jogalkotásra és joggyakorlatra bízta. Bár az Alapjogi Charta azt is kimondja, hogy valamennyi uniós politika és tevékenység meghatározása és végrehajtása során biztosítani kell az emberi egészség védelmének magas szintjét, nem létesít önálló alapjogi igényt a megelőző egészségügyi ellátáshoz vagy orvosi kezeléshez.²³ Az Alapjogi Charta tehát csupán deklarálja az egészségügyi ellátás igénybevételének jogát, míg az Európai Szociális Kartában foglalt jogok – az EGSZB álláspontja értelmében – bíróság előtt kikényszeríthetők.²⁴

Az Európai Unió országainak alkotmányos rendelkezései nagyon eltérőek az egészség védelme tekintetében. Egyes országok alkotmánya kifejezetten nem is tartalmazza az egészséghez való jogot (pl. Francia Köztársaság), azok az országok, amelyek alkotmányos szinten tartalmaznak ebbe a tárgykörbe tartozó rendelkezést, általában az egészség védelméhez való jogot (spanyol Alkotmány 43. §) vagy kifejezetten az egészségügyi ellátáshoz való jogot biztosítják (pl. Belgium Szövetségi Alkotmánya 23. cikk 2. pont, a Lengyel Köztársaság Alkotmánya 68. cikk, a Portugál Köztársaság Alkotmánya 64. cikk), utalással arra, hogy az ellátás igénybevételének feltételeit a jogalkotó határozza meg (cseh Alkotmány 31. cikk, szlovák Alkotmány 40. cikk, szlovén Alkotmány 51. cikk, román Alkotmány 34. cikk).

Németország azok közé az országok közé tartozik, amelyeknek az alkotmánya kifejezetten nem biztosítja az egészséghez való jogot. Ugyanakkor a *Grundgesetz* 2. cikk (2) bekezdése biztosítja a testi épséghez való jogot, amely – a magyar Alkotmánybíróság számára sok esetben mintául szolgáló – Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatá-

²¹ Az Európai Unió Alapjogi Chartája. OJ C 326, 26.10.2012, p. 391–407.

²² Az Alapjogi Charta 3. cikk (2) bekezdése a következő tilalmakat tartalmazza: az eugenikai, különösen az egyedkiválasztást célzó gyakorlat tilalma, az emberi test és részei ekként történő, hasznoszerzési célú felhasználásának tilalma, az emberi lények szaporítási célú klónozásának tilalma.

²³ JUHÁSZ Gábor: 70/D. Az egészséghez való jog. In: JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja* 2. kötet. Budapest, Századvég, 2009, 2572.

²⁴ DÓSA Ágnes: Egészséghez való jog. In: LAMM Vanda (szerk.): *Emberi Jogi Enciklopédia*. Budapest, HVG ORAC, 2018, 93.

ban az emberi egészség meghatározott elemeit védi. A Szövetségi Alkotmánybíróság a *Grundgesetz* textuális értelmezésére hivatkozással elhatárolódott az Egészségügyi Világszervezet egészségfogalmától, miszerint az egészség nem csupán a betegség hiányát jelenti, hanem a teljes testi-lelki és szociális jóllét állapotát.²⁵ A Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatában a testi épséghez való jog tárgyi védelmi köre azonban kiterjed – a testi integritás fizikai és egyéb behatásoktól való védelme mellett –²⁶ a testi integritásról való önrendelkezési jogra is, amiből a testület levezette a betegek önrendelkezési jogát.²⁷

Magyarországon a régi Alkotmány – a GSZKJNE szövegéből kiindulva – az ország területén élők lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jogát ismerte el [70/D. § (1) bekezdés], amelyet az állam a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, a rendszeres testedzés biztosításával, valamint az épített és természetes környezet védelmével valósított meg [70/D. § (2) bekezdés].

Az Alaptörvény kimondja, hogy mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez [XX. cikk (1) bekezdés], de – a régi Alkotmánnyal ellentétben – nem írja elő, hogy annak a lehető legmagasabb szintűnek kell lennie. Az Alaptörvény indokolása szerint „az egészség negatív befolyásolása számos, a társadalom és az állam körén kívül eső tényezőre – öröklött tulajdonságok, járványok, balesetek stb. – is visszavezethető, ebben a körben a szabályozási és – a mindenkorai lehetőségek függvényében rendelkezésre álló – anyagi eszközökkel elérhető egészségvédelmet tűzi ki célul.” Tehát a lehető legmagasabb szintű egészségvédelem helyett a szabályozási és anyagi eszközökkel reálisan elérhető egészségvédelem megvalósítása a cél. Ezt az állam különböző kötelezettségek teljesítésével segíti elő: genetikailg módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával [XX. cikk (2) bekezdés].

²⁵ BVerfGE 56, 54. Az egészség fenti fogalma a szakirodalom szerint is túlmutat a *Grundgesetz* 2. cikk (2) bekezdésének tárgyi védelmi körén. Christian STARCK: Art. 2. In: Hermann v. MANGOLDT – Friedrich KLEIN – Christian STARCK (Hrsg.): *Das Bonner Grundgesetz. Kommentar*. I. kötet. München, Franz Vahlen, 1999. 277.; Dieter LORENZ: § 128 Recht auf Leben und körperliche Unversehrtheit. In: Josef ISENSEE – Paul KIRCHHOF: *Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland*. VI. kötet. Heidelberg, C. F. Müller, 2000. 13.; Dietrich MURSWIECK: Art. 2 Freie Entfaltung der Persönlichkeit, Recht auf Leben, körperliche Unversehrtheit, Freiheit der Person. In: Michael SACHS (Hrsg.): *Grundgesetz. Kommentar*. München, C. H. Beck, 2009. 150.; Helmuth SCHULZE-FIELITZ: Art 2 Recht auf Leben und körperliche Unversehrtheit. In: Horst DREIER (Hrsg.): *Grundgesetz Kommentar*. I. kötet. Tübingen, Mohr Siebeck, 2013. 421.

²⁶ A testi épség korlátozása – a test és lélek/szellem elválasztására épülő dualista felfogásnak megfelelően – kifejezetten a testi integritás sérelmét veti fel, de a testi-fizikai, valamint a lelki-pszichikai sérelem elhatárolása sokszor nehézségekbe ütközik. A Szövetségi Alkotmánybíróság például a zajártalmat abban az esetben tekinti a testi épséghez való jog korlátozásának, amikor az már egészségkárosodáshoz vezet, vagy olyan mértéket ölt, hogy fizikai fájdalmat okoz. BVerfGE 56, 54 (75).

²⁷ BVerfGE 128, 282 (300).

4. Az egészséghez való jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában

4.1. Az egészséghez való jog értelmezésének változása az Alkotmánybíróság gyakorlatában

Az Alkotmánybíróság régi Alkotmányhoz kapcsolódó gyakorlata két korszakra bontható. Az első korszakában azt a felfogást vallotta, hogy az egészséghez való jog csupán állami kötelezettségvállalást határoz meg, amely önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen. A második korszakában meghatározta az egészséghez való jog alanyi jogi tartalmát.

Az Alkotmánybíróság a korai gyakorlatában „a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jogot” önmagában alanyi alapjogként értelmezhetetlennek tartotta, és kifejtette, hogy az az Alkotmány 70/D. § (2) bekezdésében foglalt állami kötelezettséggént fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.²⁸ Ezeket a szociális jogokból közvetlenül levezethető, így kötelezően biztosítandó alanyi jogokat az Alkotmánybíróság „másodlagosan megadott alanyi jogok”-nak nevezte.²⁹ Az Alkotmánybíróság ugyanakkor az Alkotmány 54. § (1) bekezdésén alapuló általános személyiségi jog alkotóelemének tekintette a személyiség integritásához való jogot, amelynek része a testi integritáshoz való jog.³⁰ A testi integritáshoz való jog az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a betegekre vonatkoztatva azt is jelenti, hogy főszabályként a beteg egyetértése, hozzájárulása nélkül testéhez más nem nyúlhat.³¹

Ezt követően az Alkotmánybíróság összekapcsolta az egészséghez való jogot és a testi integritáshoz való jogot. Míg a testület a tüdőszűrő vizsgálat alkotmányos megítélése során még azt állapította meg, hogy a kifogásolt rendelkezések alkotmányossága nem az Alkotmány 70/D. §-ával, hanem az 54. § (1) bekezdésében foglalt emberi méltósággal összefüggésben vizsgálándók,³² később – az Egészségügyi Világszervezet egészség fogalmából kiindulva – a személyiség integritásához való jog és az egészséghez való jog között összefüggést fogalmazott meg,³³ és végül a kiskorúak védőoltásáról szóló határozatban megállapította, hogy az alapjog alanyi oldala a személyiség testi-lelki integritásához való jogként fogalmazható meg, amely az 54. § (1) bekezdéséből következik.³⁴

Tehát az Alkotmánybíróság második korszakának felfogása értelmében az egészséghez való jog alanyi oldalát az emberi méltósághoz való jog tartalmi elemét képező testi és lelki integritáshoz való jog töltötte meg tartalommal. Figyelemre méltó, hogy az Alkotmánybíróság az egészséghez való jog alanyi jogi tartalmát a testi és lelki integritással azonosító határozata elhatárolta a testi és lelki integritáshoz való jogot az önren-

²⁸ 54/1996. (XI. 30.) AB határozat, ABH 1996, 173, 187.

²⁹ 28/1994. (V. 20.) AB határozat, ABH 1994, 134, 138.

³⁰ 75/1995. (XII. 21.) AB határozat, ABH 1995, 376, 381.

³¹ 22/2003. (IV. 28.) AB határozat, ABH 2003, 235, 266.

³² 2012/B/1991. AB határozat, ABH 2001, 1169, 1172.

³³ 43/2005. (XI. 14.) AB határozat, ABH 2005, 549.

³⁴ 39/2007. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2007, 464, 480.

delkezési jogtól arra hivatkozással, hogy az előbbi az önrendelkezési jog gyakorlására képtelen személyeket is védi (a konkrét esetben a cselekvőképtelen kiskorúakat a kötelező védőoltással szemben).³⁵ Ennek megfelelően a személy fizikai és lelki integritását az egészséghez való jog védelmi körébe vonta, míg a szellemi-erkölcsi személyiség megnyilvánulásait védő önrendelkezési jog védelmét továbbra is az általános személyiségi joggal azonosított emberi méltósághoz való jog védelmi körén belül biztosította.

Az egészséghez való jog objektív (intézményi) oldala a 70/D. § (2) bekezdésében jelent meg, amely szerint az egészséghez való jogot az állam – egyebek mellett – „az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével” valósítja meg.³⁶ Ez a kötelezettség nem értelmezhető oly módon, hogy az állam köteles létrehozni, fenntartani és működtetni az egészségügyi intézményrendszert. De annyit feltétlenül jelent, hogy az állam köteles megteremteni egy olyan intézményrendszer működésének a garanciáit, amely mindenki számára biztosítja az egészségügyi szolgáltatások igénybevételének lehetőségét, azaz azt, hogy a szolgáltató intézmények hiánya miatt senki ne maradjon ellátatlanul.³⁷ Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy az egészségügyi intézményhálózat és az orvosi ellátás körében elvontan, általános ismérvekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet. Ilyennek volna minősíthető például, ha az ország egyes területein az egészségügyi intézményrendszer és az orvosi ellátás teljesen hiányozna. Az ilyen szélső eseteken túl azonban az Alkotmány 70/D. §-ban meghatározott állami kötelezettségnek nincs alkotmányos mércéje.³⁸ Erre tekintettel az Alkotmánybíróság az Alkotmány 70/E. §-ában foglalt szociális biztonsághoz való jogot hívta fel az egészségügyi ellátási szükségletek biztosításának megalapozására. A későbbi gyakorlatában pedig kimondta, hogy a szociális biztonsághoz való jog a szociális ellátások összessége által nyújtandó olyan megelőzési minimum állami biztosítást jelent, amely elengedhetetlen az emberi méltósághoz való jog megvalósulásához.³⁹ A testület nem ismerte el ugyan a megelőzési minimum garantálásából további alapjogok levezetését, ugyanakkor kimondta, hogy az állam köteles az emberi lét alapvető feltételeiről gondoskodni.⁴⁰

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépését követően fenntartotta a korábbi gyakorlatát, miszerint „az emberi méltóság lényeges tartalma” tölti meg az egészséghez való jog alanyi oldalát tartalommal és rögzítette, hogy az egészséghez való alanyi jog az egyén testi és lelki integritását védi, s mint ilyen az ember egészségének megőrzésére szolgál.⁴¹ Ennek értelmében az egészséghez való jog az emberi méltóság statikus aspektusainak védelmét biztosítja. Az Alkotmánybíróság az egyik legutóbbi határozatában az egészségügyi önrendelkezési jog sérelmét az általános személyiségi joggal azo-

³⁵ 39/2007. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2007, 464, 479.

³⁶ 39/2007. (VI. 20.) AB határozat, ABH 2007, 464, 480.

³⁷ 77/1995. (XII. 21.) AB határozat, ABH 1995, 390, 396.

³⁸ 54/1996. (XI. 30.) AB határozat, ABH 1996, 173, 186–187.

³⁹ 32/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 251.

⁴⁰ 42/2000. (XI. 8.) AB határozat, ABH 2000, 329.

⁴¹ 3132/2013. (VII. 2.) AB határozat, Indokolás [59]–[61].

nosított emberi méltósághoz való jog tekintetében vizsgálta,⁴² így az egészséghez való alanyi jog védelmi körét továbbra sem terjesztette ki az emberi méltósághoz való jog dinamikus aspektusának védelmére. Álláspontunk szerint az egészséghez való alanyi jog – a későbbiekben kifejtettek szerint – magában foglalja az egyén testi-lelki integritáshoz való joga mellett az egyén saját egészsége és teste feletti rendelkezési jogát is.

Az egészségügyi ellátórendszer megszervezése és annak egészségbiztosítás útján történő finanszírozása az Alkotmánybíróság gyakorlatában továbbra is az államnak az objektív, intézményvédelmi kötelezettsége. Az állam ezen kötelezettségéből általában semmilyen igény nem vezethető le konkrét egészségügyi szolgáltatásokra. Ugyanakkor az Alkotmánybíróság a szociális biztonságból, amelyeket az Alaptörvény államcélként nevesít, Alaptörvényben biztosított jogot vezetett le „abban az értelemben, hogy törvényi jogosultságoknak (meghatározott élethelyzetekhez kötve) alaptörvényi háttérrel ad.”⁴³ Az Alaptörvény XIX. cikk (1) bekezdése kifejezetten nevesíti a betegséget azon élethelyzetek között, amelyekre vonatkozóan törvényben alanyi jogon járó juttatásokat kell bevezetni, illetve fenntartani. Ennek megfelelően a betegség esetén biztosított támogatás kötelezően biztosítandó alanyi jog, amely szorosan kapcsolódik az egészség védelméhez.

4.2. Az egészséghez való jog alanyi oldala

Az egészséghez való jog alanyi oldala a nemzetközi gyakorlatban kiterjed a testi-lelki integritáshoz való jogra és az egészségügyi önrendelkezési jogra is, míg a magyar Alkotmánybíróság az egészséghez való jog védelmi körét a testi-lelki integritásra korlátozza és az egészségügyi önrendelkezés védelmét – az Alaptörvényben kifejezetten nem nevesített jogok védelmére felhívható – általános személyiségi jog közvetítésével biztosítja. Mind a testi-lelki integritáshoz való jog, mind az önrendelkezési jog az emberi méltósághoz való jogból fakad: azok statikus elemei az emberi méltóság, a dinamikus elemei pedig az általános személyiségi jog alkotóelemeit képezik. A testi-lelki integritáshoz való jog az ember fizikai integritását védi (akár az egyén döntésképeségétől függetlenül is), az egészségügyi önrendelkezési jog pedig a szabad, tájékozott és felelősségteljes döntésre képes ember saját teste és sorsa feletti rendelkezési jogát egészségügyi kérdésekben. A fenti két jog szorosan összefügg egymással, így azok döntésképes személyek esetében nem is választhatók el élesen egymástól, mivel a testi-lelki integritáshoz való jog és az egészségügyi önrendelkezési jog is arra irányul, hogy a beteg részt vehessen az őt érintő egészségügyi döntések meghozatalában (vagy legalábbis ne kényszerítsék rá az akaratával ellentétes döntések elfogadására). Erre tekintettel nem indokolt az egészségügyi önrendelkezési jog lentic szerinti kizárása az Alaptörvényben kifejezetten nevesített egészséghez való jog védelmi köréből.

Az Alkotmánybíróság – a kiskorúak védőoltásáról szóló határozattal szemben – az egészségügyi dolgozók, valamint az állami és önkormányzati intézményeknél foglalkoztatottak COVID elleni védőoltásáról szóló határozatokban érdemi elbírálásra

⁴² 3128/2022. (IV. 1.) AB határozat, Indokolás [118]–[119].

⁴³ 28/2015. (IV. 24.) AB határozat, Indokolás [34].

alkalmatlannak ítélte az indítványozóknak az egészséghez való jog sérelmére hivatkozását, így a testület nem a testi-lelki integritáshoz való jog, azaz nem az egészséghez való jog sérelmét vizsgálta, hanem az emberi méltósághoz való jog (mint általános személyiségi jog) részének tekintett egészségügyi önrendelkezési jog sérelmét.⁴⁴

Az indítványozók arra is hivatkoztak, hogy a koronavírus elleni oltóanyag csupán ideiglenes, feltételekhez kötött engedéllyel rendelkezik, a szokásos tesztelési eljárásokon nem esett át, alkalmazása kísérleti szakaszban van, ezért is sérti az egészséghez való jogot. Az Alkotmánybíróság ebben az esetben azzal hárította el az egészséghez való jog vizsgálatát, hogy ez az okfejtés az indítványozó által felsorolt alaptörvényi rendelkezések közül tartalmilag a III. cikk (2) bekezdésében foglalt „emberkísérlet tilalmával” hozható a legszorosabb alkotmányjogi kapcsolatba.

Egyetértek azzal, hogy a testi-lelki integritáshoz való jog alanyi jogi tartalommal tölti meg az egészséghez való jogot, ugyanakkor nem egyértelmű, hogy az Alkotmánybíróság miért nem vonta be az egészségügyi önrendelkezési jogot, amely az emberi méltóság dinamikus aspektusainak védelmét is biztosítja egészségügyi kérdésekben, az egészséghez való jog védelmi körébe. Álláspontom szerint érdemes lenne követni a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottságának gyakorlatát, miszerint az egyén saját egészsége fölötti rendelkezési joga az egészséghez való jog alanyi jogi tartalmához tartozik.

Azzal maradéktalanul egyetértek, hogy az oltóanyag minőségével kapcsolatos agályokat az orvosi vagy tudományos kísérlet tilalmával összefüggésben kell elbírálni. Az Alaptörvény III. cikk (2) bekezdése a XX. cikk (1) bekezdéséhez képest valóban speciális szabály, amely az emberi méltóság sérelmének egy konkrét esetét kifejezetten nevesíti és abszolút tilalmat fűz hozzá. Ez azonban nem azt jelenti, hogy nincs összefüggés az állított jogsérelem és az egészséghez való jog között, hanem csupán azt, hogy a tilalom megszegése megvalósítja az egészséghez való jog emberi méltóság magjának sérelmét. A konkrét ügyben azonban az Alkotmánybíróság – helyesen – arra a következtetésre jut, hogy kísérletről szó sincs, mivel valamennyi Magyarországon alkalmazott vakcina rendelkezik megfelelő engedéllyel (Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet).

4.3. Az egészséghez való jog tárgyi oldala

Az egészséghez való alapjog tárgyi oldalából következik a megfelelő egészségügyi ellátáshoz való igazságos hozzáférés a társadalombiztosítási jogviszonnyal rendelkezők számára. Magyarországon „az egészségi állapota által indokolt, megfelelő, folyamatosan hozzáférhető és az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő” egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés az Eütv.-ben jelenik meg [7. § (1) bekezdés].⁴⁵ Az Alaptörvény XX. cikk (2) bekezdése azonban csupán az egészségügyi ellátás megszervezésére

⁴⁴ 3537/2021. (XII. 22.) AB határozat, Indokolás [47].

⁴⁵ Az egészségi állapot által indokolt, megfelelő, folyamatosan hozzáférhető és az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő egészségügyi ellátás csak a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXIII. törvény keretei között érvényesül, amelyből megállapítható, hogy az Eütv.-ben szabályozott

vonatkozó kötelezettséget tartalmaz. Az „egészségügyi ellátások megszervezése” pedig az államnak azt a kötelezettségét foglalja magában, hogy működőképes, hatékony és biztonságos rendszert alakítson ki. Abban azonban, hogy ezt milyen módszerrel és hogyan, milyen finanszírozási szabályokkal valósítja meg, széles körű szabadsága van.⁴⁶ E szabadságnak a végső korlátja az, hogy az állam senkit nem zárhat ki eleve az egységes ellátórendszerből.⁴⁷ Ez a kötelezettséget következik az egyenlő bánásmód követelményéből és a diszkrimináció tilalmából [Alaptörvény XV. cikk (1) és (2) bekezdés].

Ugyanakkor az egészségügyi ellátáshoz való jognak is van egy „emberi méltóság magja”, amely a beteg élethez és emberi méltósághoz való jogát juttatja érvényre, ezért minden beteg számára biztosítani kell sürgős szükség esetén az életmentő, illetve a súlyos vagy maradandó egészségkárosodás megelőzését biztosító ellátást, valamint fájdalmának csillapítását és szenvedéseinek csökkentését. Bár az Alkotmánybíróság nem ismerte el a megélhetési minimum garانتálásából további alapjogok levezetését, kimondta, hogy az állam köteles az emberi lét alapvető feltételeiről gondoskodni, ezért – álláspontunk szerint – az emberi méltóságból levezethető a létminimum biztosításához szükséges egészségügyi ellátás.

Ezen túlmenően az egyes egészségügyi ellátások igénybevétele feltételekhez köthető. Az egészségügyi ellátáshoz való jog nem terjed ki arra, hogy az államnak lehetőséget kellene biztosítani bármilyen tetszőleges egészségügyi beavatkozás elvégzésére. Ezzel összefüggésben merül fel az a kérdés, hogy az egészségügyi ellátásokhoz való hozzáférést mennyiben korlátozhatja az állam más alapjogok vagy alkotmányos értékek védelme érdekében.⁴⁸

Az egészséghez való jog tárgyi oldala magában foglalja az egészséges élelmiszerekhez és ivóvízhez való hozzáférés biztosítását, a munkavédelmet és az állam környezet védelmére irányuló kötelezettségeit is.

5. Konklúzió

Az egészséghez való jog nem csupán az államok számára szabályozási és szolgáltatási kötelezettséget teremtő szociális jog (egészségügyi ellátáshoz való jog), hanem egyúttal szabadságjog is, amelyet az emberi méltósághoz való jog az állam tartózkodási kötelezettségét előíró alanyi jogi tartalommal tölt meg. Az egészséghez való jog alanyi oldala – dogmatikailag helyes jogértelmezés mellett – magában foglalja a testi-lelki integritáshoz való jogot és az egészségügyi önrendelkezési jogot is. Ezen túlmenően az egészséghez való alanyi jogból egy ellátási igény is következik a létminimum biztosításához szükséges egészségügyi ellátáshoz. Az egészséghez való jog védelmi körét tehát az emberi méltósághoz való jog alapozza meg, de a védelem terjedelme túlmutat azon.

egészségügyi ellátásokat az egészségbiztosítás rendszerében milyen szabályok szerint vehetik igénybe a biztosítottak.

⁴⁶ 3132/2013. (VII. 2.) AB határozat, Indokolás [67]–[68].

⁴⁷ 3132/2013. (VII. 2.) AB határozat, Indokolás [78].

⁴⁸ DÓSA Ágnes: Egészséghez való jog. In: LAMM Vanda (szerk.): *Emberi Jogi Enciklopédia*. Budapest, HVG-ORAC, 2018. 66.